

Usos i representacions socials de les llengües a les Illes Balears

per Ernest Querol

Resum

En aquest article presentem les dades que hem obtingut el mes d'octubre de l'any 2001 en una recerca sobre una mostra representativa d'alumnes de quart d'ESO de les Illes Balears. Hi trobareu des de la descripció de l'ús del català, passant per l'explicació (el comportament de les principals variables que l'afavoreixen) i fins i tot podreu llegir les prospeccions que aquestes dades ens permeten fer atesa la validesa del model ja confirmada amb la comparació de les dades obtingudes els anys 1993 i 2000 a Catalunya, el 1998 al País Valencià i actualment a [Andorra](#).

Sumari

1. Introducció
2. Objectius
3. El nou marc teòric
4. Metodologia
5. Resultats
 - 5.1 Descriptius
 - 5.2 Explicatius
 - 5.3 Predictius
6. Conclusions
7. Bibliografia

1. Introducció

Una de les principals finalitats de les recerques en ciències socials és arribar a la predicció. En el model que nosaltres hem dissenyat hi arribem, però abans presentarem la **descripció** dels usos de les llengües, l'**explicació** d'aquests usos i, finalment, la **predicció** dels usos futurs que comentem.

2. Objectius

Respecte al nivell de la descripció, volem conèixer els usos de les llengües dels estudiants de quart d'ESO. Pel que fa a l'explicació, ens interessa saber quines són les principals variables que afavoreixen l'ús del català. I respecte a la predicció, coneixerem quines són les perspectives d'ús que marca el nostre model teòric i metodològic. Al capdavant, doncs, pretenem poder corroborar una altra vegada aquest nou model, cosa que ja vam aconseguir a Catalunya, el 1993 i el 2000, al País Valencià el 1998 i, com dèiem, ara estem provant a Andorra.¹

¹ Trobareu els resultats complets sobre el País Valencià a Querol (2000a), d'altres de parcials a Querol (2000b i 2000c). Sobre Catalunya, podreu llegir els resultats més complets a (Querol 2001c) i d'altres de parcials a Querol (2001a i 2001b). Una primera comparació entre Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià s'ha presentat a Querol (2002).

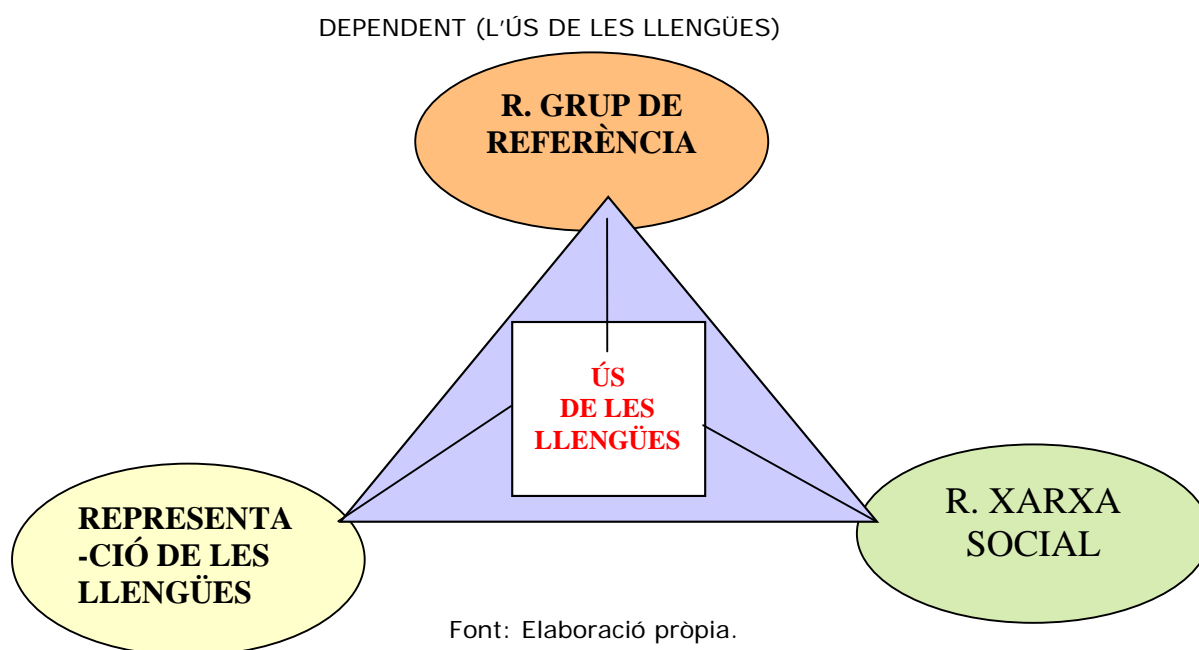
3. El nou marc teòric

Per a obtenir aquesta mena de dades explicatives i predictives ens ha calgut bastir un nou model teòric perquè els resultats que proporcionava la utilització del concepte d'*actitud lingüística* no eren estadísticament significatius (Wicker 1969). Hem presentat aquesta nova proposta en llocs molt diversos, inclosa aquesta mateixa revista (Querol 2001a)².

En la figura número 1 resumirem el nostre model teòric per a estudiar els usos de les llengües (variable dependent). Les següents variables independents seran:

- les representacions socials de les llengües³,
- les representacions socials dels grups de referència⁴ i
- les representacions socials de les xarxes socials⁵.

Figura 1. Relacions entre les variables independents i la variable dependent (l'ús de les llengües)

Totes les variables independents es relacionen entre elles i també amb la variable dependent, és a dir, es retroalimenten. Les hipòtesis que vam plantejar des del primer moment se centraven en les relacions entre totes elles. Vegem-les en l'epígraf següent.

² Per a d'altres aproximacions al model podeu consultar Querol (1997), que se centra en la teoria de les catàstrofes, Querol (1999b), que a més es planteja la inversió dels processos de substitució lingüística, i, finalment, Querol (2001b) on es relaciona el model amb les dades obtingudes el 1993 i el 2000 a Catalunya.

³ Jodelet (1989:36) defineix *representació social*: "És una forma de coneixement socialment elaborat i compartit que té una visió pràctica i que concorre en la construcció d'una realitat comuna a un conjunt social".

⁴ Merton i Kitt (1950) el caracteritzen com segueix: "Apunta a sistematitzar els determinants i les conseqüències dels processos d'avaluació i d'autoavaluació en els quals l'individu assumeix els valors o les normes d'altres individus i grups com un marc de referència".

⁵ La *xarxa social* és el conjunt de persones que comparteixen una de les seves llengües i que tenen interaccions lingüístiques entre elles.

3.1 Hipòtesis

3.1.1 Hipòtesi general

Els tipus de comportaments lingüístics⁶ són el resultat de la interacció d'un conjunt de representacions socials que es fa el subjecte. Hi té particular importància la interacció entre les tres següents:

- la representació de cadascuna de les llengües en presència
- la representació de la xarxa interpersonal de comunicació
- la representació del grup social de referència

3.1.2 Subhipòtesis

Sobre la representació de les llengües i la xarxa social

Subhipòtesi 1a: Existeix una correlació positiva entre la representació de les llengües en contacte i la xarxa social individual: com més compacta serà la xarxa social en català (és a dir, més possibilitats de contacte amb els catalanoparlants)⁷ la representació en aquesta llengua serà més elevada.

Subhipòtesi 2a: La representació de les llengües (i per tant les xarxes socials) estaran correlacionades amb l'ús d'aquests idiomes en contacte.

Subhipòtesi 3a: La representació de la llengua catalana percebuda pels catalanoparlants serà globalment major que la que perceben els castellanoparlants respecte a la llengua catalana.

3.1.2.2 El grup social de referència

Subhipòtesi 4a: La interacció entre la xarxa social i les representacions de les llengües estarà condicionada pel grup social de referència. És a dir, aquest marcarà la percepció dels grups lingüístics. Es produirà, doncs, un desig de convergència o de divergència respecte al propi grup. La voluntat de distinció dels castellanoparlants, en relació al seu grup, serà la necessitat d'integració en la xarxa social dels catalanoparlants.

4. Metodologia

L'instrument de recerca que hem fet servir ha estat l'enquesta, principalment perquè volíem comparar els resultats a què s'arribava amb el concepte d'actitud lingüística i aquests sempre eren quantitatius.

⁶ Considerem que les possibilitats generals de comportaments lingüístics en la situació de relació interlingüística més simple (la de contacte entre dues llengües, tot i que en altres treballs hem comentat la conveniència de tenir sempre present la triada per a una anàlisi més acurada) són:

- monolingüisme en L1
- bilingüisme +L1 que L2
- bilingüisme L1 / L2
- bilingüisme +L2 que L1
- monolingüisme L2

Tanmateix, en la part empírica no tindrem en compte la possibilitat que situa ambdues llengües en un ús equivalent, atès que els diferents àmbits tenen una significació social diferent. Sí que considerem aquesta possibilitat teòricament com proposa René Thom.

⁷ Els termes castellanoparlant i catalanoparlant fan referència a l'ús que els alumnes declaren que fan de les llengües.

4.1 Delimitació de la mostra

4.1.1 Base de la mostra

La base de la mostra són els alumnes de quart d'ESO de les Illes Balears, tant de centres públics com privats.

4.1.1.1 La selecció del nivell

El punt de partida de la nostra investigació empírica ja centrava el camp d'anàlisi en l'educació secundària, que era l'àmbit del nostre treball com a ensenyants, amb la finalitat de poder formular diferents propostes didàctiques per a unes altres recerques. Es va decidir que la població a analitzar fossin alumnes de quart d'ESO. Les raons foren diverses. Però, sobretot, va influir que aquesta és l'edat de finalització de l'educació secundària obligatòria i, per tant, tots els alumnes escolaritzats arriben en aquest nivell. Aquesta característica de cruïlla, de pas preceptiu, li confereix uns trets especials, atès que les prospeccions didàctiques per a les diferents possibilitats a prendre per l'alumne han de partir d'aquest punt. Bé per continuar amb el Batxillerat, per estudiar Cicles Formatius o bé per incorporar-se al món del treball. En aquest darrer cas, també hi pot haver alguna possibilitat de cursos de perfeccionament o, si més no, servirà per poder extreure dades sociolingüístiques d'interès per a l'anàlisi de les futures predisposicions i usos de les diferents llengües. Una altra raó per triar el darrer curs fou que, atesa la complexitat del qüestionari, era preferible una edat més madura.

4.1.1.2 Interval de confiança de la mostra

L'interval de confiança que hem triat per moure'ns dins la mostra és de dues sigmes, és a dir de 95,5%; que és l'habitual amb què es treballa, i indica que els valors de l'univers han de trobar-se en aquest espai quantitatiu format per la mitjana, el percentatge obtingut ± 2 (més o menys el 2%). Aquest **error mostral** no representa res més que l'error estadístic màxim de la mostra, i a més genèric, perquè és vàlid per al conjunt de totes les distintes mostres de la mateixa grandària que es puguin prendre de la mateixa població.

4.1.1.3 La unitat de la mostra

Com ja hem avançat, són els alumnes de quart d'ESO de totes les Illes Balears, tant de centres públics com privats. A partir de la població escolaritzada el curs 2001-2002 de quart d'ESO, de totes les Illes Balears, vam establir quina havia d'ésser la població perquè el mostreig fos representatiu.

4.1.1.4 Disseny de la mostra

La població triada com a objecte d'estudi són, doncs, els estudiants de 4t curs d'ESO dels centres de les Illes Balears. Per tal de garantir una major representativitat de la mostra respecte a la població, s'han delimitat diferents estrats a controlar, d'acord amb un conjunt de variables considerades fonamentals per a la nostra recerca. Són les següents:

1. Divisió territorial: les Illes
2. Tipologies d'aglomeració poblacional:
 - nuclis de població superiors a 30.000 habitants a Mallorca i Eivissa i 20.000 a Menorca;
 - inferiors als 30.000 habitants a Mallorca i Eivissa i 20.000 a Menorca.
3. Tipologia del centre pel que fa a la seva titularitat: pública / privada.
4. Tipologia del centre de secundària segons l'idioma utilitzat:
 - ensenyament més en català;
 - ensenyament més en castellà.

Atès que s'ha considerat com a unitat d'estudi el "grup-classe", s'ha optat per prendre una estratègia de tipus mixt en el disseny de la mostra. Específicament ha tingut dues etapes diferenciades:

Primera etapa. A partir de les dades facilitades per la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, s'ha estimat que la població total d'estudiants de 4t curs d'ESO a

centres d'ensenyament de les Illes Balears era de 3.897 estudiants a la privada i de 4.939 estudiants a la pública (curs 2000-2001).

De l'aplicació d'aquests criteris s'obté que la grandària mínima mostral ha de ser de 384 estudiants enquestats. Una vegada calculat el nombre mínim d'estudiants que s'han d'enquestar, partint d'una hipòtesi de 22 estudiants per grup-classe, es determina que el nombre total de grups-classe per passar-los l'enquesta (conglomerats, *cluster sampling*) es fixa en 18 grups mostrals, que es repartiran segons la situació geogràfica tal com ens mostra el quadre següent.

Hem observat que l'1.047% de la població cursa 4t d'ESO. I que el percentatge d'estudiants que enquestem és del 4,47%.

Segona etapa. En aquesta segona etapa, es prenen les decisions relatives a la distribució d'aquests 18 grups en base als estrats. Per tal de fer això, s'obté i s'analitza informació referent a les variables a controlar.

En la taula 1 presentem quina és la mostra resultant de l'aplicació dels criteris que acabem d'exposar i quantes enquestes hem obtingut en cada centre.

Taula 1. Mostra obtinguda segons tots els estrats

COL·LEGIS PRIVATS	Illa i població	Tipus d'aglomeració	Titularitat del centre	Orientació lingüística	Estrat social	Nombre d'enquestes	% respecte al total
Lluís Vives	Mallorca Palma	Palma centre	Privada no concertada	Catalana	Alt	26	5,8%
Pius XII	Mallorca Palma	Palma centre	Privada concertada	Castellana	Mitjà	28	6,3%
La Salle	Mallorca Palma	Palma Perifèria	Privada concertada	Castellana	Mitjà alt	31	7%
Sant Vicenç de Paül (2)	Mallorca Palma	Palma Perifèria	Privada concertada	Castellana	Mitjà baix	25	5,6%
St. Francesc d'Asís	Mallorca Manacor	Urbà Interior	Privada concertada	Castellana	Mitjà	24	5,4 %
Nostra Senyora de la Consolació	Mallorca Alcúdia	rural litoral	Privada concertada	Castellana	Mitjà baix	28	6,3%
Cor de Maria	Menorca Maó	Urbà	Privada concertada	Castellana	Mitjà alt	24	5,4%

Taula 1. Mostra obtinguda segons tots els estrats (cont.)

INSTITUTS PÚBLICS	Illa i població	Tipus d'aglomeració	Titularitat del centre	Orientació lingüística	Estrat social	Total enquestes	% respecte a la mostra
Biel Martí	Menorca Ferreries	Rural	Pública	Catalana	Mitjà	15	3,4%
Sa Colomina	Eivissa Eivissa	Urbà	Pública	Castellana	Mitjà	28	6,3%
Joan Alcover	Mallorca Palma	Palma Centre	Pública	Equilibrada	Alt	21	4,7%
Francesc de Borja	Mallorca Palma	Palma Perifèria	Pública	Castellana	Baix	20	4,5%
Ramon Llull	Mallorca Palma	Palma Centre	Pública	Castellana	Mitjà alt	28	6,3%
Arxiduc Lluís	Mallorca Palma	Palma Centre	Pública	Castellana	Mitjà	22	4,9%
Josep Sureda i Blanes	Mallorca Palma	Palma Perifèria	Pública	Equilibrada	Mitjà baix	23	5,2%
Capdepera	Mallorca Capdepera	Rural Litoral	Pública	Equilibrada	Mitjà	35	7,9%
Guillem Colom	Mallorca Sóller	Rural Interior	Pública	Equilibrada	Mitjà	25	5,6%
Llucmajor	Mallorca Llucmajor	Urbà	Pública	Catalana	Mitjà	25	5,6%

Pel que fa al tractament estadístic, el realitzem a partir del paquet habitual en la investigació en ciències socials, l'Statistical Package of Social Science (SPSS) en la seva versió 8.0 (programari registrat). Apliquem als resultats del treball de camp les anàlisis de freqüències i percentatges de cada variable (anàlisi univariable), el creuament de dues variables (anàlisi

bivariable) i l'anàlisi multivariable: anàlisi discriminant i de regressió múltiple. També fem servir un nou mètode de tècniques d'inducció per grafs, SIPINA: Sistema Interactiu per als Processos d'Interrogació No-Arborescent, que comentarem a l'apartat 5.2.2.

Dividirem l'exposició dels resultats que hem obtingut atenent a la seva finalitat: descriptiva, explicativa o predictiva.

5. Resultats

5.1 Resultats descriptius

El coeficient de fiabilitat de l'enquesta va des de .9282 de l'escala sobre la identitat fins a .9808 de l'escala sobre les representacions socials de les llengües.

Respecte a **les llengües apreses**, la primera llengua dels alumnes és el castellà en el 56,7% dels casos, el català en el 39,5%. Hem de tenir present, però, que hi ha el 0,9% d'alumnes que no hem pogut classificar perquè no havien complimentat bé l'enquesta. Pel que fa a la segona llengua apresada és el català en el 50,9% dels casos i el castellà en el 40,8%. Han après una altra llengua diferent el 8,3%. La primera llengua dels pares (només els barons) és el català en el 37,5%, un percentatge 2 punts més baix que en els alumnes. El castellà ho és en el 55,5% dels pares. N'han après una altra el 7%. Pel que fa a les mares, els percentatges són més alts que en els pares respecte a l'aprenentatge del català: 38,8%. Tanmateix, la majoria, un 52,6% ha après el castellà com a primera llengua. Han après una altra llengua el 8,6% de les mares. Respecte a la segona llengua apresada, ens adonem que només adquireixen el català un 38,3% de pares i un 39,2% de mares. I no n'aprenen cap altra que la primera un 12,2% de pares i un 17,9% de mares.

La transmissió lingüística intergeneracional

Les dades generals respecte a la llengua que han parlat els pares als alumnes enquestats ens mostren que quan els dos progenitors són catalanoparlants només han transmès el castellà en tres casos, que representen un 2,4%, mentre que el 97,6% han transmès el català. Si tots dos són castellanoparlants, el 4,2% han parlat en català a la seva descendència. Així, el 95,2% ha transmès el castellà. I un 0,5% (un cas) ha transmès una altra llengua diferent.

Taula 2. Primera llengua apresada per l'alumne-Llengua dels pares

			Llengua dels pares				Total
			Català	Català-castellà	Castellà-català	Castellà	
Primera llengua apresada	Català	Recompte	120	16	21	8	165
		% de primera llengua apresada	72,7%	9,7%	12,7%	4,8%	100,0%
		% de llengua dels pares	97,6%	45,7%	47,7%	4,2%	42,2%
		% del total	30,7%	4,1%	5,4%	2,0%	42,2%
	Castellà	Recompte	3	19	23	180	225
		% de primera llengua apresada	1,3%	8,4%	10,2%	80,0%	100,0%
		% de llengua dels pares	2,4%	54,3%	52,3%	95,2%	57,5%
		% del total	,8%	4,9%	5,9%	46,0%	57,5%
	Una altra	Recompte				1	1
		% de primera llengua apresada				100,0%	100,0%
		% de llengua dels pares				,5%	,3%
		% del total				,3%	,3%
Total		Recompte	123	35	44	189	391
		% de primera llengua apresada	31,5%	9,0%	11,3%	48,3%	100,0%
		% de llengua dels pares	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% del total	31,5%	9,0%	11,3%	48,3%	100,0%

Pel que fa als **matrimonis lingüísticament mixtos**, transmeten les llengües de manera prou semblant: el pare catalanoparlant i la mare castellanoparlant transmeten el català en el 45,7% dels casos, i el 54,3%, el castellà. Quan el pare és castellanoparlant i la mare catalanoparlant, el 47,7% transmeten el català, mentre que el 52,3%, el castellà. Per tant, **la tendència és a transmetre més el castellà.**

Les dades globals de la transmissió lingüística intergeneracional, com podem extreure del quadre 2, són: el 57,5% transmet el castellà, mentre que el català el transmet el 42,2%. Així, podem concloure que **la tendència a l'hora de transmetre la llengua és cap al castellà**, i ho observem tant si els dos progenitors tenen la mateixa llengua com si cadascun en parla una de diferent.

Respecte a la llengua que trien els alumnes **per respondre l'enquesta** és el castellà en un 62,4% i el català un 31,5%; el 6% restant trien ambdues llengües (una llengua a cada part).

5.2 Resultats explicatius

5.2.1 Correlacions, anàlisi discriminant i anàlisi de regressió múltiple

En l'epígraf dels objectius hem vist que la investigació pretenia tornar a delimitar les principals variables que afavorien l'ús de les llengües i, seguint el model teòric proposat, s'han obtingut els resultats següents:

Taula 3. Resum de les dades explicatives

ILLES BALEARS 2001	
Mostra	Representativa de 4t d'ESO de totes les Illes Balears
Nombre d'enquestes:	447
Fiabilitat de les escales de l'enquesta:	Fins a 0,9808
Principals correlacions amb l'ús del català:	-representació del castellà -.826 -representació del català .817 -xarxa social en català .801 -xarxa social en castellà -.757
Principals variables de la funció de l'anàlisi discriminant respecte a l'ús:	-representació del castellà -representació del català -xarxa social en català -xarxa social en castellà
Casos ben classificats amb l'anàlisi discriminant:	60%
Principals variables predictores de l'ús del català segons l'anàlisi de regressió múltiple:	-representació del castellà -xarxa social en català -xarxa social en castellà -grup de referència

Començarem a comentar les principals correlacions entre les variables que proposa el nostre model i l'ús de la llengua catalana:

-La **representació** del castellà (la imatge que els parlants se'n fan) és el factor principal que correlaciona amb l'ús del català (-.826).

-La representació del català covaria amb l'ús d'aquesta mateixa llengua en .817.

-La **xarxa** social en català (és a dir, el conjunt de persones amb què el parlant es relaciona habitualment) està relacionada amb l'ús de la llengua catalana en .801.

-La xarxa social en castellà s'associa molt menys a l'ús de la llengua catalana: .-757.

-Els resultats sobre les **variables** que influeixen l'ús del català són força semblants independentment de l'anàlisi que s'hagi utilitzat. Vegem-ho en el quadre següent:

Taula 4. Principals variables predictorres segons el tipus d'anàlisi

CORRELACIONS DE PEARSON	L'ANÀLISI DE REGRESSIÓ	L'ANÀLISI DISCRIMINANT
-Representació del castellà	-Representació del castellà	-Representació del castellà
-representació del català	-Xarxa social en català	-representació del català
-Xarxa social en català	-Xarxa social en castellà	-Xarxa social en català
-Xarxa social en castellà	-Grup de referència	-Xarxa social en castellà

Observem, doncs, que la variable que sempre ocupa el primer lloc és la representació del castellà, seguida de la representació del català, encara que en l'anàlisi de regressió no apareix. La xarxa social en català ocupa el segon lloc en aquesta darrera anàlisi i el tercer en les altres dues. La xarxa social en l'altra llengua, en castellà, també apareix en les tres tècniques: ocupa el tercer lloc en l'anàlisi de regressió i el quart en les altres dues. Finalment, només apareix el grup de referència en l'anàlisi de regressió, aquesta variable també formava part del nostre model, l'esquema del qual hem presentat en la figura 1.

5.2.2 Les tècniques d'inducció per grafs (SIPINA)

A més de les anàlisis de dades de les anomenades explicatives, com les que acabem de comentar (les correlacions, les anàlisis discriminants i de regressió múltiple) hem afegit una altra tècnica, proposada per Rakotomalala (1997 i 2000), perquè ens serà de molta utilitat atès que permet explicar una variable qualitativa a través de variables explicatives, elles mateixes qualitatives discretitzades. Ens referim al coneixement per grafs d'inducció, que és un mètode que consisteix a construir una funció de predicció sota la forma de graf i d'arbre de decisió, i permet explicar o preveure el valor pres per una variable particular anomenada endògena, en funció d'una sèrie de variables anomenades exògenes. En aquesta mateixa revista (Querol, 2001a) hem comentat les característiques d'aquesta tècnica.

Caracteritzem els quatre grups lingüístics que hem establert:

- exclusius catalanoparlants (ECAT);
- més catalanoparlants (+CAT);
- més castellanoparlants (+CAST);
- exclusius castellanoparlants (ECAS);

amb alguna de les variables que hem introduït en la recerca:

- Represent = Representació
- Transmissió L. = Llengua que li han transmès els pares
- Ident. = Identitat
- Mot. ins. cat. = Motivacions instrumentals respecte al català
- Mot int. = Motivacions integratives
- Xar = Xarxa social
- Por = Por a ésser assimilat
- Bil / U = Bilingüe / Unilingüe
- Cat. , Ct. = Català
- Cast., Cas. = Castellà
- Eur = Europea

De fet, és un procediment semblant al de l'anàlisi discriminant. En primer lloc, vegem en la [figura 2](#) els resultats globals que ens proporciona aquesta nova tècnica.

Aquest quadre ens mostra quins són els segments que permeten identificar millor cada grup. El primer del quals és la representació del castellà. Els dos segons factors que divideixen els dos grups precedents són, d'una banda, la transmissió de la llengua, és a dir, si els pares han parlat o no en català a l'estudiant, de l'altra la representació del català. Observem novament que la representació és la variable que més discrimina els grups, que és el que havíem proposat en les hipòtesis.

Els tercers factors que van dividint aquests subgrups són: la identitat castellana, la identitat europea i en dues ocasions més la transmissió de la llengua. En el quart esglaió intervenen les motivacions instrumentals en català, la xarxa social en castellà, la xarxa social en català, la representació que es fan del castellà i la por d'ésser assimilats pels castellans. En el cinquè nivell trobem les motivacions instrumentals en castellà i la identitat castellana. Si filem encara més prim en el grup dels que parlen català veiem que intervenen encara la identitat amb la llengua (tria en una escala en la qual els dos pols eren: llengua catalana /llengua castellana), identitat bilingüe/unilingüe. I, finalment, la por d'ésser assimilats pels castellanoparlants i les motivacions integratives en castellà.

Per tant, observem que de les variables de les hipòtesis (excepció feta del grup de referència, perquè no era una variable numèrica) tant la representació de les llengües com les xarxes socials ocupen sempre un esglaió igual o inferior al quart. És a dir, hem trobat una nova via de confirmació de la nostra proposta a través dels grafs d'inducció. Aquesta nova tècnica de coneixement ens permet perfilar les característiques de cada grup. Vegem-ho en el quadre 6. En aquest quadre es mostren quins són els segments que millor permeten identificar cada grup. D'entre els possibles segments, es comenten els que, amb un nombre suficient d'efectius, permeten aïllar millor al col·lectiu que es vol descriure (apareixien marcats en la [figura 2](#)). El nombre d'estudiants que entren en l'anàlisi és de 357, els percentatges que es mostren es refereixen a cadascun dels grups i les escales que s'utilitzen són totes de l'1 al 10.

Taula 5. Descripció dels 4 grups lingüístics segons els grafs d'inducció

Catalanoparlants exclusius	Alumnes amb: -Una representació del castellà inferior a 5,95 -Algun progenitor catalanoparlant -Una identitat castellana inferior a 2,5 -Motivacions instrumentals en català superiors a 6,25
Més catalanoparlants	Alumnes amb: -Una representació del castellà inferior a 5,95 -Algun progenitor catalanoparlant -Una identitat castellana superior a 2,5 -Una xarxa castellana inferior a 6,9 -Motivacions instrumentals del castellà superiors a 6,75
Més castellanoparlants	Alumnes amb: -Una representació del castellà superior a 5,95 -Una representació del català superior a 4,35 -Els dos progenitors castellanoparlants o amb el pare castellanoparlant i la mare catalanoparlant
Castellanoparlants exclusius	Alumnes amb: -Una representació del castellà superior a 5,95 -Una representació del català inferior a 4,35 -Els dos progenitors castellanoparlants o amb el pare castellanoparlant i la mare catalanoparlant -Una por a ésser assimilats pels castellanoparlants inferior a 1,5

En definitiva, si comparem aquests resultats amb les nostres hipòtesis, ens adonarem que fins i tot la gradació d'ordre que havíem establert coincideix amb la que ens proporcionen els grafs d'inducció. Vegem-ho detingudament: a banda de la llengua que parlen els pares als

alumnes, que ja no havíem previst per la seua obvietat, la variable "representació" és la que més ens ajuda a establir els grups. Així, el grup dels "catalanoparlants exclusius" i el de "més catalanoparlants" són determinats per la baixa representació del castellà. Pel que fa als dos grups que parlen més castellà, la representació també és el factor que millor els distingeix dels grups catalanoparlants. La segona variable per als catalanoparlants és tenir algun progenitor catalanoparlant, mentre que per als dos grups de castellanoparlants és el nivell de representació del català el que els diferencia entre ells; els progenitors seran la tercera variable que els distingirà del bloc de catalanoparlants.

Com veiem, doncs, la importància de la variable representació és patent i, justament, aquesta era la variable que apareixia en totes les nostres subhipòtesis. L'altra variable que apareixia en la primera subhipòtesi era la xarxa social que, ara, en la descripció dels grups lingüístics segons els grafs d'inducció, és la quarta que delimita el grup d'alumnes més catalanoparlants.

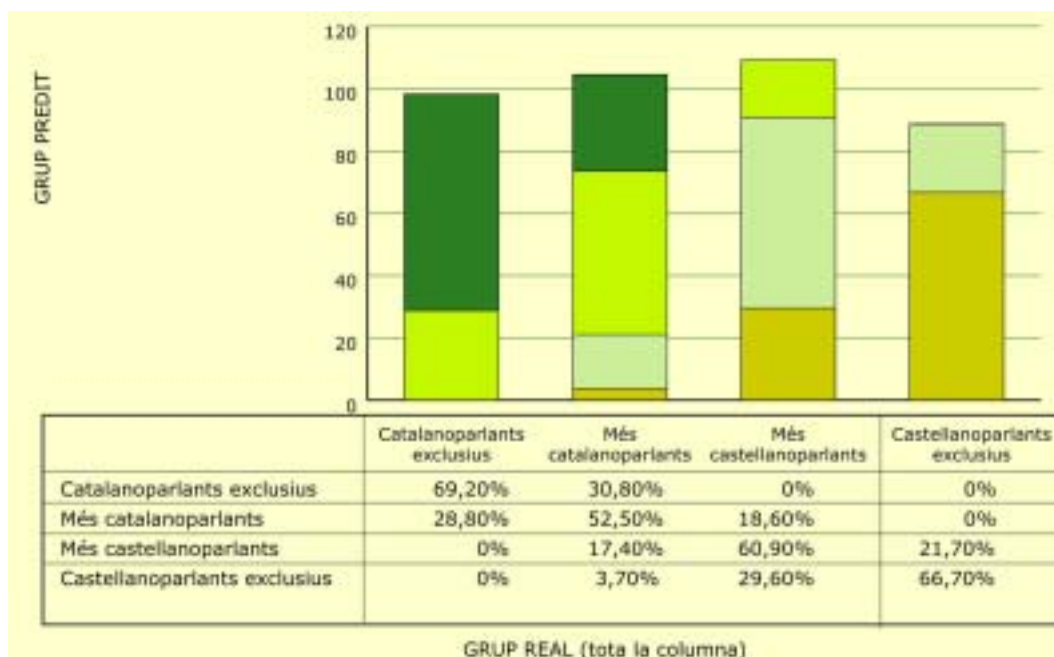
Per altra banda, variables que no havíem volgut que formessin part de les hipòtesis, encara que sí del qüestionari, eren les que feien referència al concepte d'"identitat"; en aquesta anàlisi veiem que sí que és un factor que diferencia els dos grups més catalanoparlants en un tercer nivell. Per últim, l'altra variable que acota el grup dels castellanoparlants exclusius en tercer lloc és la por a ésser assimilats.

5.3 Predictius

5.3.1 Les previsions de pertinença a un grup lingüístic

El model que hem exposat ens permet predir el grup al qual pertany un alumne sense tenir les informacions que ens han dut a fer aquesta classificació. Amb l'anàlisi discriminant aconseguirem classificar i assignar un alumne a un dels grups lingüístics. El nivell d'encerts que obtindrem ens donarà la mesura de la interacció entre les variables que intervindran en les funcions. Si en l'anàlisi discriminant no eliminem el grup en què l'estudiant s'ha autocategoritzat, és a dir el grup al qual pertany, el percentatge d'estudiants que el nostre model classifica correctament és del 70,1%. Ara bé, hem considerat que aquesta variable era massa acostada a la classificació que estem establint i per aquesta raó l'hem eliminada d'aquesta anàlisi. Així, les dades que presentem a continuació no consideren el grup autocategoritzat.

Gràfic 1. Nivell d'encert del model (60,1%)

Amb la intervenció de la representació del castellà i de la xarxa catalana, la nostra proposta teòrica és capaç d'agrupar correctament el 60,1% dels casos classificats. Si anem al detall de l'agrupació, observem que del primer grup (el que només parla català) la nostra proposta teòrica de variables ha predit correctament el 69,2% dels casos, del segon (el que parla més català), ha tingut el 52,5% d'encerts, del tercer (el que parla més castellà) n'ha agrupat correctament el 60,9%. Finalment, del quart grup (el que només parla castellà) ha tingut un 66,7% d'encerts.

Veiem, doncs, que les prediccions més altes s'aconsegueixen en els dos grups extrems i les més baixes, en els intermedis. Si analitzem els encerts d'aquests dos grups extrems ens adonarem que en ambdós casos no es comet cap error de classificar cap alumne en els altres dos grups que no són contigus. Per tant, la nostra proposta perfila bé els grups i només comet errors de tall fi.

En els dos grups centrals trobem un altre paral·lelisme semblant: en cap cas s'assigna el grup errat a l'extrem de l'altra llengua, és a dir, si s'està classificant alumnes que parlen més català, no es comet cap error en agrupar-los en els que només parlen en castellà. O bé a l'inrevés: si s'està classificant alumnes que parlen més castellà, mai no se'ls assigna el grup dels que només parlen català.

El grup més ben perfilat és el dels alumnes que parlen només català, que és assignat correctament en el 69,2% dels casos. Els errors dels agrupats en els que parlen més català és del 30,8%. El segon grup classificat més correctament és el dels que parlen només castellà (66,7% d'encerts). En aquest cas, el nombre d'alumnes classificat en el grup contigu disminueix: un 29,6% d'errors. En aquest cas s'assigna un estudiant (3,7%) al grup dels més catalanoparlants.

Concloem, doncs, que el percentatge d'encerts és molt considerable i que els errors que es comenten són quasi sempre amb grups contigus, només en un cas amb el "salt" d'un grup .

5.2.3 Les previsions d'evolució dels grups lingüístics

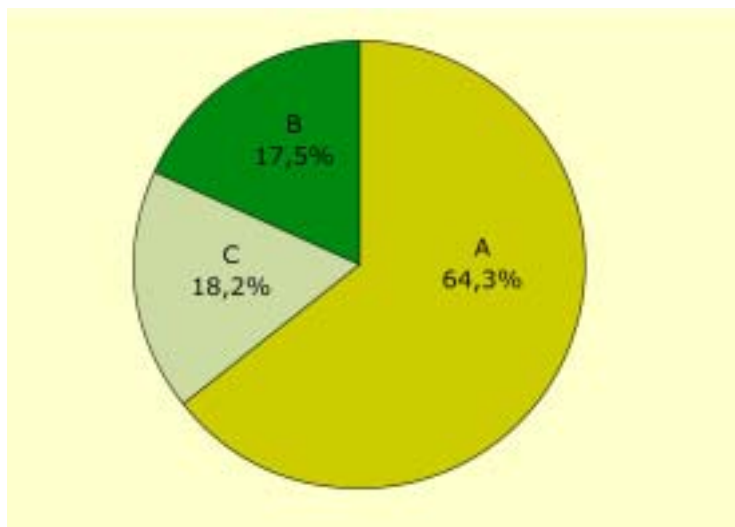
Amb les dades de què disposem, el nostre model pot pronosticar l'evolució dels grups lingüístics comparant el grup lingüístic de pertinença i el de referència. Ja hem confirmat l'encert d'aquesta previsió amb la confrontació de les dades aconseguides a Catalunya el 1993 (quan vam donar les pautes de l'evolució futura) i les de l'any 2000. Vegem l'actual previsió en el gràfic 2.

Gràfic 2. Relació entre el grup de pertinença i el de referència

A: Coincidència entre el grup de pertinença i el grup desitjat

B: El grup desitjat és més "castellà" que el de pertinença

C: El grup desitjat és més "català" que el de pertinença

-Prospecció de l'augment del grup de catalanoparlants

Aquesta prospecció de l'augment del grup de catalanoparlants relacionant el grup de pertinença i el grup desitjat (de referència) ens mostra que el percentatge de parlants podrà variar un 0,7%, si restem els que canviaran cap al castellà dels que ho faran cap al català.

6. Conclusions

La nostra recerca per a conèixer la situació de l'ús del català a les Illes Balears i les variables que l'influeixen ha tornat a comprovar (després d'haver-ho fet a Catalunya i al País Valencià) que obtenim conclusions que considerem extensibles a altres contextos i llengües. En primer lloc, que l'ús de la llengua està lligat a factors diferents: d'una banda, com acabem de veure, a les Illes Balears la variable que més correlaciona amb l'ús és la representació de la llengua castellana, a Catalunya ho era la representació de la llengua catalana, mentre que al País Valencià ho era la xarxa social en català. La taula 6 ens mostra un resum dels resultats d'aquestes tres recerques seguint la mateixa estructura que hem vist en la taula 3.⁸

⁸ En aquest quadre, per raons d'espai, només presentem els resultats que vam obtenir en la recerca duta a terme a Catalunya l'any 1993. Per a consultar les dades de l'any 2000 podeu llegir en aquesta mateixa revista l'article comparatiu que hi vam presentar (Querol 2001a).

Taula 6. Comparació entre els principals resultats obtinguts a Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears

CATALUNYA 1993	PAÍS VALENCIÀ 1998	BALEARS 2001
Representativa de 2n de BUP de tot Catalunya 432	Representativa de 4t d'ESO de tot el País Valencià 452	Representativa de 4t d'ESO de totes les Illes Balears 447
0,9751 (121), 0,9770 (112), 0,9613 (84), 0,9653 (82)	0,9762 (123), 0,9495 (15), 0,9642 (44), 0,9352 (49)	Fins a 0,9808
- representació del castellà .846 -representació del català .824 -xarxa social en català .783 -xarxa social en castellà .536	- xarxa social en valencià .796 -representació del castellà .768 -representació del valencià .713 -xarxa social en castellà .710	-representació del castellà .826 -representació del català .817 -xarxa social en català .801 -xarxa social en castellà .757
-representació del castellà -xarxa social en català -xarxa social en castellà -representació del català 77,4%	-xarxa social en valencià -xarxa social en castellà -grup de pertinença 64,4%	-representació del castellà -representació del català -xarxa social en català -xarxa social en castellà 60%
-representació del castellà -xarxa social en català -xarxa social en castellà -representació del català -grup de referència	-xarxa social en valencià -xarxa social en castellà -representació del castellà	-representació del castellà -xarxa social en català -xarxa social en castellà -grup de referència

Ens podem preguntar què impliquen aquests resultats:

1. Si l'ús de la llengua va lligat a la xarxa social i aquesta va minvant progressivament en la transmissió generacional, el nombre de parlants anirà també reduint-se.

2. Si l'ús de la llengua correlaciona principalment amb la representació d'aquesta, i no està tan lligada a la xarxa social, en la mesura que la representació sigui elevada, augmentarà el nombre de nous parlants. O bé com en el cas de les Balears, si disminueix la representació del castellà, que és correlativa a la del català, augmentarà l'ús del català.

Les conseqüències d'aquests resultats són clares: per invertir un procés de substitució lingüística caldrà tractar:

1. Que la variable que més correlacioni amb l'ús sigui la representació social;
2. Que la transmissió generacional no sigui negativa per a la llengua en retrocés o en perill de retrocés.

No entrarem a considerar les mesures que caldrà prendre per afavorir un canvi en la tendència actual. Només afirmarem, per acabar, que la validació en el context balear del nostre model teòric i metodològic ens forneix d'una eina molt productiva per a l'estudi dels processos de substitució lingüística i per a projectar estratègies per a la seva inversió. I no sols això, aquests avenços en el camp de la sociologia de la llengua poden ésser de molta utilitat en altres camps de les ciències socials.

Comptat i debatut, tots aquests fruits garanteixen el model proposat. És a dir, podem explicar força bé les tries lingüístiques que fan els parlants. Sabem que tot és millorable, però del que no tenim cap dubte és que hem fet una passa o unes passes per esbrinar els motius de l'ús del català a les Illes Balears, que era la nostra principal finalitat.

7. Bibliografia

MERTON, R. K. i KITT, A. S. (1950): "Contributions to the theory of reference group behavior", dins Merton, R. K. i Lazarsfeld, P. F.: *Continuities in social research: studies in the scope and method of the American soldier*, Glencoe, Ill, Free Press.

JODELET, D. (1989): "Représentations sociales: un domaine en expansion", dins Jodelet, D. *Les représentations sociales*. Paris: Presses Universitaires de France.

QUEROL, E. (2002a): "Els valencians i el valencià: comparació amb els catalans i amb els balears", conferència marc per al Tercer Congrés de l'Escola Valenciana, València, 2002 [en premsa].

QUEROL, E. (2002b): *Els catalans i el català. Usos i representacions socials*. Barcelona: Ed. Empúries [en premsa].

QUEROL, E. (2001a): "Evolució dels usos i de les representacions socials de les llengües a Catalunya (1993-2000)". *Noves SL*, Estiu 2001.
<http://www.gencat.cat/llengua/noves>

QUEROL, E. (2001b): "A new model for the Evaluation of Language Planning. A case Study: Catalonia (1993-2000)" *Sociolingüística* [en premsa].

QUEROL, E. (2001c): "Un exemple d'inversió del procés de substitució lingüística: Catalunya 1993-2000", 2n Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística, Andorra [en premsa].

QUEROL, E. (2000a): *Els valencians i el valencià. Usos i representacions socials*. València: Ed. Denes (Premi d'Investigació Francesc Ferrer Pastor, núm. 7).

QUEROL, E. (2000b): "Variables que influeixen l'ús de les llengües al País Valencià", ponència presentada al I Congrés Internacional Llengua, Societat i Ensenyament. Alacant: novembre de 2000 [en premsa].

QUEROL, E. (2000c): "Resultats d'un nou model per determinar les variables que influeixen sobre l'ús de les llengües (País Valencià i Catalunya)". Congrés de Catalanística de Münster "Catalunya –un cas excepcional a Europa?", Secció: Multilingüisme, llengües en contacte i conflicte lingüístic. Münster: abril de 2000 [en premsa].

QUEROL, E. (1999a): *Cap a un nou marc teòric per a l'estudi de les variables dels processos de substitució lingüística*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, (Tesis doctorals microfíxades, 3568).

QUEROL, E. (1999b): "A new Theoretical Approach to the Study of Reversing Language Shift: Catastrophe Theory". 7th International Conference on Minority Languages, Bilbao [en premsa].

QUEROL, E. (1997): "Un nou model per a l'estudi del comportament lingüístic: la teoria de les catàstrofes". *Caplletra*. [València], núm. 21, Tardor, p. 161-184.

QUEROL, E. (1995): "Les representacions socials de les relacions interlingüístiques i l'ensenyament de les llengües". Dins I Congrés de l'Escola Valenciana. València: Federació Escola Valenciana, 1995, p. 347-361.

QUEROL, E. (1994): "Els processos de substitució lingüística: cap a una metodologia d'anàlisi". Dins Comunicacions i Ponències. Simposi del Professorat de Valencià de l'Ensenyament Mitjà i de l'Educació Secundària Obligatoria. València: Generalitat Valenciana, p. 23-33.

QUEROL, E. (1993): "Models en contacte: anàlisi dels estudis sobre les relacions interlingüístiques". Dins Actes del IX Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Alacant-Elx, p. 87-96.

QUEROL, E. (1990): "El procés de substitució lingüística: la comarca dels Ports com a exemple". Dins *Miscel·lània 89*, València: Generalitat Valenciana, p.85-196.

RAKOTOMALALA, R. (1997): *Graphes d'induction*. Tesi doctoral presentada a la Universitat Claude Bernard - Lyon I, 13 de desembre.

RAKOTOMALALA, R. N. i ZIGHED, D. (2000): *Les graphes d'induction*. Paris: Ed. Hermes.

Ernest Querol

equerolp@uoc.edu

Universitat Oberta de Catalunya